УДК 354:322(327.56)

В. П. Масовець,
аспірант, кафедра глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України,

РЕЛІГІЙНІ ПРОТИРІЧЧЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ВИНИКНЕННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

V. Masovets,
graduate student, department on globalistics, European integration andnational securityadministration,
National Academy for Public Administrationunder the President of Ukraine

RELIGIOUS CONTRADICTIONS AND THEIR ROLE IN THE DEVELOPMENT ARMED CONFLICTS

У статті визначено вихідні принципи і підходи до вивчення взаємозв'язку релігійного чинника і виникнення збройних конфліктів з точки зору науки державного управління. Сьогодні релігія чинить все більший вплив на всі сторони соціальної та політичної дійсності. У зв'язку з цим фактом зростає значення явних і прихованих загроз національній безпеці України в духовній сфері і необхідність вести дієву інформаційну політику в умовах, коли релігійний фактор стає все більш значущим в міжетнічних протиріччях, які існують в українському суспільстві і в світі. На сьогоднішній день він ще недостатньо враховується політичним істеблішментом. У статті показано, що активізація релігійного життя в сучасному світі по відношенню до питань безпеки має не тільки позитивні, а й негативні наслідки. Розкрито небезпеку для суспільства дестабілізує діяльності нових релігійних рухів, псевдорелігійних організацій і окультизму, що з'явилися в останні роки. Встановлено, що конфесійні протиріччя самі по собі ніколи або майже ніколи не були причиною інформаційних війн та етнополітичних конфліктів. Тому конфесійний чинник не слід перебільшувати. Але, будучи спочатку вторинними, конфесійні протиріччя можуть у ході розвитку конфлікту набувати автономності і перетворюватися на один із спонукальних мотивів цього конфлікту.

The basic principles and approaches to the study of the relationship of the religious factor and the emergence of armed conflict from the point of view of science of public administration are given in the article. Today, religion has a growing impact on all aspects of social and political reality. Due to this fact, the importance of explicit and implicit threats to the national security of Ukraine in the spiritual sphere and the need to conduct effective information policy in circumstances where the religious factor is becoming more important in interethnic contradictions that exist in Ukrainian society and in the world. To date, he has not taken into account the political establishment. The article shows that intensification of religious life in the modern world with respect to security is not only positive but also negative effects. Reveals the danger to society of destabilizing the new religious movements and pseudo-occult organizations that have appeared in recent years. Established that the confessional contradictions themselves never or almost never been the cause of information warfare and ethno-political conflicts. Therefore confessional factor should not be exaggerated. But being first secondary, religious controversy may in the course of the conflict to acquire autonomy and become one of the motivations of the conflict.

Ключові слова:релігійний фактор, релігійний чинник, релігійна безпека, релігійні протиріччя, інформаційний вплив, релігійний екстремізм, тероризм, національна безпека, державне управління, збройні конфлікти.

Key words: religious factor, religious security, religious contradictions, informational influence, religious extremism, terrorism, national security, public administration, armed conflict.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сьогодні релігійна ситуація в Україні істотно впливає на політичні процеси в країні. Незаперечний факт наявності в українському суспільстві, де поряд з домінуючою релігією — православ'ям, існує паства, яка сповідує інші віросповідання, міжконфесійних протиріч. У сформованих умовах актуальність і практична значущість наукового дослідження проблеми впливу релігійного чинника на національну безпеку України визначаються наступними обставина-

ми:по-перше, тим, що релігія після краху тоталітарної ідеології наперекір процесам секуляризації, в сучасному суспільстві все більше впливає на всі сторони соціальної та політичної дійсності. По-друге, реальною актуалізацією процесу глобалізації ЗМІ, функціонуванням світових інформаційних мереж, контрольованих релігійними екстремістами. По-третє, наявністю явних і прихованих інформаційних загроз національній безпеці України в духовній сфері і необхідністю вести дієву інформаційну політику в умовах, коли релігійний фактор стає все більш значущим у міжетнічних протиріччях, які існують сьогодні у світі. На сьогоднішній день він ще недостатньо враховується політичним істеблішментом.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ ДОСЛІДЖЕННЯ

Релігія і релігійний фактор є об'єктом дослідження цілого ряду суспільних наук, кожна з яких розглядає релігійну складову суспільного життя під своїм кутом зору, своїми специфічними методами. Предметом дослідження в кожній з них стають ті чи інші сторони, елементи релігії, взаємозв'язок релігійного чинника з різними сферами дійсності. Відповідно, метою даної статті є: здійснитидержавно-управлінський аналіз характеру впливу релігійного фактору на національну безпеку України, виробити практичні рекомендації для управлінських структур, спрямовані на ефективну боротьбу з інформаційними загрозами, що мають релігійну основу. У процесі дослідження застосовувалися системний, діяльнісний, історичний, логічний та соціокультурний підходи, методи політологічного та соціально-політичного аналізу. Були творчо використані результати досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі проблем релігії та національної безпеки держави.

Релігійний фактор представлений через набір таких компонентів, як релігія, релігійна ситуація, конфесійна самоідентифікація, релігійні протиріччя, релігійний екстремізм, релігійність (її рівень, ступінь, характер, динаміка), стан релігійної свідомості, релігійна поведінка, релігійна група (громада, об'єднання віруючих). Політичний аналіз релігійного чинника припускав дослідження релігійної свідомості і поведінки людей, великих і малих груп, громадської думки про релігію і церкви, діяльності релігійних інститутів, організацій та рухів, конфесійно орієнтованих політичних партій, ставлення до релігії різних груп населення, вплив догматики різних конфесій на поведінку людей в різних сферах суспільно-політичного життя, в тому числі в умовах військової служби.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ПРОБЛЕМАТИКОЮ ТА ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Політологічні концепції дослідження релігії та її ролі в суспільстві пропонувалися цілим рядом відомих дослідників у другій половині XIX — початку XX ст. Так, наприклад, Г. Спенсер (1820—1903) розглядав релігію [10, с. 290] в якості одного з регуляторів суспільного життя в справі підтримки зразків поведінки, але менш значущогоу порівнянні з ринком і політичною діяльністю. Е. Дюркгейм (1858—1917) у своїй роботі "Елементарні форми релігійного життя. Тотемічна система в Австралії"(1912) [4, с. 54] докладно обгрунтував свою головну тезу — релігія є чинником соціальної інтеграції, що виконуює в суспільстві якусь необхідну для його існування функцію.Широко відома точка зору К. Маркса (1818—1883), який розглядав релігію [7, с. 345] як важливий соціально-політичний фактор, основними функціями якого в суспільному і політичному житті суспільства є: ідеологічна, бо релігія виправдовує існуючі соціальні порядки і політичну владу, і компенсаторна, бо релігія дає можливість пригнобленим в цьому світі сподіватися на винагороду в майбутньому житті.Надалі соціологічні та політологічні концепції релігії розвивали М. Вебер, Б. Малиновський, Т. Парсонс, Н. Луман, Р. Мертон, а в 60-і роки XX ст. — Р. Белл [3].

У вітчизняній науці чільне місце належить таким дослідникам релігійного чинника як А. Лопухін, Д. Угринович, В. Лопаткін, В.Г. Пивоваров, Г. Закович, аналітичні роботи яких свідчили про серйозну вкоріненістьу суспільній свідомості ідей релігійного бачення світу і попереджали про небезпеку форсування атеїстичних зусиль (та ще й за допомогою держави) з пропаганди світського світогляду і світського способу життя.У радянський період релігія була штучно витіснена на периферію політичного життя. Церкві було заборонено вести будь-яку самостійну соціально-політичну (включаючи благодійну) діяльність. Науковим дослідженням релігії займався порівняно вузьке коло академічних учених.

У сучасних умовах релігійний фактор виявився в центрі суспільно-політичної уваги. В сучасному суспільстві широко використовуються релігійні символи й сюжети для здобуття привабливого іміджу, у тому числі політичного. Релігія все частіше розглядається як фундамент справжньої моралі як незамінний засіб морально-духовного відродження нації. Впливу релігійного чинника на політичну стабільність держави, а внаслідок ряду етнополітичних конфліктів, сучасні дослідники приділяють у своїх наукових працях все більшу увагу їх релігійній складовій [8].

Останнім часом розпочато дослідження і абсолютно нового аспекту в проблематиці впливу релігійного фактору на національну безпеку. Автори цих наукових праць досліджують релігійний фактор як причину, здатну спровокувати небезпечні для суспільства і держави явища. Йдеться про визначення змісту таких понять, як "релігійна небезпека" і "релігійна безпека". Не можна не відзначити, що у вітчизняній політології створена достатня теоретична база для дослідження впливу релігійного фактору на суспільно-політичні процеси завдяки глибокій розробці таких категорій, як "релігійний фанатизм", "релігійний екстремізм", "релігійний тероризм", "релігійна ворожнеча", " релігійна нетерпимість".

Проте, відзначаючи зростаючу увагу вчених до проблеми впливу релігійного фактору на національну безпеку країни, зауважимо, що фундаментальні дослідження по цій темі у вітчизняній науковій літературі поки відсутні.

Велика кількість досліджень, присвячених проблемі впливу релігійного чинника на національну безпеку, проводиться в країнах Заходу. Аналіз цих робіт показує, що зарубіжні автори основну небезпеку для національної безпеки своїх країн і світової стабільності в цілому бачать в ісламському тероризмі та екстремізмі [13—17].

Особливе місце серед зарубіжних досліджень релігійного чинника займає робота професора Гарвардського університету С. Хантінгтона "Зіткнення цивілізацій?" [12]. У ній релігія розглядається в якості основного цивілізаційно-утворюючої підстави, і разом з тим головного чинника, що ініціює більшість суспільно-політичних конфліктів. Не зважаючи на суперечливість даного положення, сам факт надання релігійній складовій суспільного буття визначальної ролі у світовій політиці вказує на вагомість релігійного фактору в сучасній моделі світоустрою.

Аналіз опублікованої літератури з проблеми дозволив визначити ступінь вивченості теми дослідження. Насамперед слід зазначити, що з даної теми вже здійснено. По-перше, завдяки зусиллям дослідників, що розглядали різні аспекти впливу релігійного чинника на національну безпе-

ку, визначено вихідні принципи і підходи до вивчення цієї проблеми з точки зору науки державного управління. По-друге, переконливо показано, що активізація релігійного життя в Україні по відношенню до її національної безпеки має не тільки позитивні, а й негативні наслідки. У ряді робіт досить глибоко розкрита небезпека для суспільства дестабілізуючої діяльності новітніхрелігійних рухів і псевдорелігійних організацій, що з'явилися в нашій країні останніми роками.

Разом з тим у ході аналізу літератури з'ясувалося, що ряд важливих аспектів проблеми залишається недостатньо або зовсім не дослідженим. По-перше, недостатня увага приділена аналізу міжрелігійних та внутрішньорелігійних протиріч, вплив яких на інформаційну безпеку є досить істотним. У сучасних умовах гострота цих протиріч посилюється, і через певні системи громадських зв'язків вони все більше впливають на стан суспільно-політичного життя, вносячи елементи дестабілізації. По-друге, при розгляді впливу релігійного чинника на систему національної безпеки, залишається нерозкритим механізм протидії інформаційним загрозам, що походять від релігійних екстремістів та нових релігій. По-четверте, дослідниками практично не робилися спроби наукових прогнозів щодо подальших перспектив розвитку впливу релігійного чинника на систему інформаційної безпекиУкраїни. По-п'яте, залишається слабо вивченим досвід провідних країн Заходу у вирішенні проблем, пов'язаних з веденням інформаційних війн в період локальних збройних конфліктів, в ході яких помітну роль відіграє релігійний чинник. З цієї причини при прийнятті військово-політичних рішень про проведення тих чи інших інформаційних кампаній керівництво держави змушене спиратися в основному на власний (не завжди вдалий) досвід інформаційної боротьби з релігійними екстремістами і терористами.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХ ОБГРУНТУВАННЯ

Аналізуючи вплив релігії на етнополітичні відносини і міжконфесійні протиріччя, ми виходимо з таких передумов.

По-перше, конфесія (від лат. Confessio — віросповідання; певне об'єднання людей, в якому дотримується строго встановлений порядок тієї чи іншої церкви або віросповідання, що супроводжується суворим покорою їх статутами та обрядам, на противагу віросповідному індиферентизму) є найбільш стійким і довготривалим компонентом кожної з великих регіональних цивілізацій, у величезній мірі впливає на норми, що існують всередині відносин між людьми, між індивідом і суспільством, а також, що особливо важливо, сакралізує ці відносини. По-друге, для населення сучасних країн типовою є деяка спонтанність релігійного і національного самовідчуття. Належність до того чи іншого етносу часто ототожнюється з приналежністю до конфесійної громади. У цьому плані можна говорити про єдність національного і релігійного "ренесансів". По-третє, конфесійні протиріччя самі по собі ніколи або майже ніколи не були причиною війн та етнополітичних конфліктів. Навіть за вибухаючими час від часу релігійними війнами, в тому числі Хрестовими походами, стояли інші, більш конкретні і земні причини, ніж релігійна нетерпимість.

Тому конфесійний чинник не варто перебільшувати. Але, будучи спочатку вторинними, конфесійні протиріччя можуть в ході розвитку конфлікту набувати автономності і перетворюватися на один із спонукальних мотивів цього конфлікту. Релігійні протиріччя самі по собі так само, як і національні почуття, не можуть бути причиною суспільно-політичних конфліктів. Однак вони здатні представляти їх в узагальненому, абсолютному вигляді, що ускладнюєпевний компроміс. Так, націоналістичні ідеї здатні зображувати конкретні зіткнення як неминучий наслідок природної, "кровної" несумісності різних етносів, провокувати переконання в безстрашній ворожості "своїх" і "чужих". Найбільш масштабно ці процеси виявилися в тих регіонах, де проживають великі осередки мусульман. Тут різко загострюються соціальні протиріччя: підірвані громадські форми господарювання; катастрофічний характер екологічної обстановки; зростаюча кількість люмпенів, безробітних, злочинців (особливо серед молоді); падіння рівня життя.

На такому грунті активно проявляються почуття ворожнечі до "безбожників", "іновірців", приїжджих "чужинців", швидко зростає, зокрема, вплив ісламського фундаменталізму з його ідеалом теократичної держави в межах "тюркської єдності", що протистоїть слов'яно-християнській співдружності. Подібні умонастрої ведуть до створення різних політичних партій і фронтів, агресивно проповідують ідеї сепаратизму і націоналізму, орієнтованих не так на демократичні перетворення, скільки на утворення середньовічних удільних князівств і захоплення влади. Відомо, що релігія не раз в історії ставала об'єктом маніпуляцій різних сил, в тому числі і політичних, а звернення до неї в ході того чи іншого конфлікту, як правило, тягло за собою ще більшу жорстокість.

Можна типологізувати етнополітичні конфлікти з точки зору впливу (існуючого чи потенційного) на них релігійного чинника. Ймовірно, така типологізація виявиться лише "ранжуванням" цих конфліктів за рівнем їх напруження. Проте відзначимо, що релігійні протиріччя, як правило, виникають: між новонародженими державними утвореннями; між центром, що претендує на більш широку автономію і периферією; між окремими етносами.

Релігійні протиріччя досить часто переростають у інформаційне протиборство, що підриває національну безпеку держави. Сила впливу релігійного фактору на інформаційну складову національної безпеки не завжди обумовлена наявністю в державі конфліктуючих сторін, що належать до різних конфесій. Дійсно, приналежність до різних конфесій може посилити гостроту конфлікту. Але в той же час практика показує, що приналежність до однієї конфесії не тільки не запобігає конфліктам або зовсім не сприяє зниженню їх запеклості, але в ряді випадків може її нагнітати. Згадаймо хоча б Варфоломіївську ніч у Парижі часів Генріха Валуа, коли французи-католики безжально вирізали французів-гугенотів. І ті, й інші закликали на допомогу одного Господа, але один одного вважали при цьому єретиками.

У цьому зв'язку цікавими є висновки дослідження Ю. Носкова, який у своїй науковій праці переконливо доводить, що претензія кожної окремо взятої релігійної організації на абсолютну істину породжує відносини абсолютного ідеологічного антагонізму і ліквідувати його без відмови від ідеологічних позицій однієї зі сторін неможливо. Вчений, розмірковуючи над неможливістю досягнення компромісу між релігійними організаціями, бачить у цьому причини не тільки релігійно-ідеологічного, а й релігійно-психологічного порядку. "На перший погляд, здається, що сприятливі умови для компромісу мають релігійні організації одного і того ж напрямку, — пише Носков, — Однак на практиці все йде складніше. Ідейного компромісу між організаціями одного напряму теж не виходить. Справа втому, що коли головні положення віровчення збігаються, а відмінність існує в якихось деталях, то взаємне неприйняття стає сильнішим. Відбувається це тому, що розбіжність виникає тут на рівні, добре освоєному свідомістю, і реакція відторгнення не тільки глибоко усвідом-

лена, але і яскраво емоційно негативно забарвлена" [9, с. 64—65].

В умовах глобалізації багато країн мають враховувати особливості свого геополітичного положення і поліконфесійного укладу та заради збереження стабільності, не мають права не враховувати релігійні протиріччя між різними етнічними групами населення. Адже саме ці протиріччя є для екстремістських рухів благодатним грунтом для ініціації інформаційної війни та розпалювання релігійної ненависті, які в свою чергу можуть перерости на збройне протистояння.

Сьогодні з великою обережністю слід підходити до релігійної складової системи національної безпеки держави. Розвішування ярликів і "полювання на відьом" ніколи ще не досягали ефективних результатів. Присутня в публічних заявах лідерів націоналістичних рухів і ліворадикальних партій категоричність і однозначність в інтерпретації політичних подій дозволяє припустити, що чимала частина населення країн Європи може у всіх бідах звинуватити не конкретних зловмисників, а цілі релігії — іслам чи іудаїзм, наприклад. Ідентифікація національного і релігійного чинників призводить до появи стереотипів, що міцно вкоренилися у масовій свідомості населення країн Сходу: індієць — індуїст, малаєць — мусульманин, пенджабец — сикх, араб — мусульманин, єврей — іудаїст тощо. Цей стереотип є не узагальненням дійсних рис, притаманних тому чи іншому народові, а похідним відповідної соціальної ситуації та історичних пережитків. Подібні стереотипи широко використовуються для всілякого роду ідеологічних та політичних спекуляцій діячами, що поширюють у народі масові, емоційно та інтелектуально спрощені міфи. У підсумку національні та релігійні протиріччя, що охоплюють широкий діапазон людських відносин (політичних, економічних, соціальних, ідеологічних, психологічних, військових), не тільки не згладжуються, але, навпаки, загострюються.

Цікаві висновки вивела Д. Малишева, яка досліджувала проблематику міжконфесійних протиріч [6, с. 14]. Вона відносить до числа постійно діючих факторів, здатних привести до конфлікту, культивовану раніше і за традицією збережену досьогодні дискримінацію щодо окремих релігійних груп населення. Так, наприклад, однією з причин повстання мусульманських меншин на Філіппінах стала політика уряду Маніли, що ігнорує з колоніальних часів розвиток провінцій, населених мусульманами. У Чаді в основі неприязного ставлення негроїдних племен "півдня", які сповідували християнство чи традиційні місцеві релігії, до арабів "півночі" лежать події віддаленого минулого, коли "південь" служив для мусульман "півночі" джерелом дешевої (рабської) робочої сили [6, с. 21].

Окрім постійно діючих суперечностей, існує група внутрішніх чинників, що створюють потенційну можливість інформаційної війни і збройного конфлікту. Так, передумовами інформаційного протистояння можуть стати нерівність у соціально-економічному розвитку представників окремих конфесій, невирішеність економічних, насамперед аграрних, проблем. Джерело конфліктної ситуації закладене і у здійсненні на практиці "права більшості", коли в умовах плюралістичної релігійної структури держави будь-яка релігійна група, громада або каста виявляється беззахисними перед привілеями конкуруючої групи, що виражаються в "прихильності", "заступництві" останньої з боку державної влади.

Причиною конфліктної ситуації можуть стати дії влади, спрямовані на скорочення або повне припинення процесу міграції населення (часто інорелігіозного) з однієї країни в іншу або всередині країни в пошуках роботи і кращих умов життя. Наприклад, етносоціальний конфлікт в Індії, що почався у 1979 році, був викликаний безпрецедентним за масштабами антиіммігрантським рухом в штаті Ассам, де мігранти із Західної Бенгалії і Бангладеш склали в ряді округів більшість населення. У багатьох районах цей рух проходивпід гаслом захисту інтересів "синів землі", тобто місцевого населення, а на північному сході прийняв характер екстремістських кампаній за вигнання "чужаків".

У квітні — травні 2002 року щось подібне могло статися в благополучній Франції, де вийшов у другий тур президентських виборів лідер ультраправих Жанн Марі Ле Пен, який вів свою передвиборчу кампанію, спекулюючи на невдоволенні французів масовою імміграцією до Франції вихідців з Північної Африки. Профашистські лозунги знайшли схвалення особливо серед тієї частини населення Франції, яка проживає у безпосередній близькості від арабських анклавів і практично щодня стикається з вуличною злочинністю етнічних банд. Інформаційні та політичні технологи, що працюють на Ле Пена, придумали безпрограшну тезу його передвиборної кампанії — "Особиста безпека" і рекомендували своєму лідерові хоча б на період президентських перегонів не вимовляти відверто нацистських висловлювань. Ле Пен не знехтував рекомендаціями фахівців.

Ультраправі на цей раз знайшли завуальований спосіб розпалювання національної та релігійної ворожнечі — на екранах телевізорів і в пресі, лояльної до фашистів, неодноразово як і в період передвиборчої кампанії 1995 року показувалися репортажі і друкувалися публікації про злочинців-арабів (наприклад, про побиття арабами беззахисного старого). Журналісти додавали до цих кадрів соціологічні та етнографічні коментарі про те, що в дитсадках Франції половина діточок — араби, розмірковуючи про провали демографічної політики Жака Ширака. І все-таки французи знову зупинили свій вибір на президенті Шираці, інформаційна кампанія якого пройшла під гаслом "Ні поверненню в минуле". Історична пам'ять французів, які пам'ятають гітлерівську окупацію, зраду уряду Віші і генерала Папена, громадянську війну в Алжирі, змусила більшість населення виступити єдиним політичним фронтом проти нацистів.

Інформаційну війну на грунті етнорелігійній ворожнечі іноді розпалює і політична влада, майстерно спрямовуючи гнів населення проти національних або релігійних меншин, проти "чужаків" — іммігрантів, і тим самим намагаючись, як правило, відвернути увагу від внутрішніх негараздів, від власних прорахунків, викликаних некомпетентним втручанням в економіку, зневажливим ставленням до соціальних проблем.

До числа внутрішніх передумов виникнення інформаційного протистояння, а надалі і збройних конфліктів, відноситься і становище релігійних груп в політичній системі та органах державної влади, а також культивується владою політична нерівність щодо представників окремих конфесій, їх дискримінація в системі державного управління або переважання в ній , так само як в армії, поліції, службі держбезпеки, представників якого-небудь одного етносу чи релігійної групи на шкоду іншим. Наприклад, в Уганді Іді Амін після приходу до влади заповнив держапарат, армію і жандармерію мусульманами і представниками нілотських народностей, зробивши одночасно гоніння на християн-банту, що викликало невдоволення по всій країні і призвело країну в глибокий затяжний конфлікт, що триває й донині.

У конфесійно неоднорідних державах конфлікт може бути спровокований і спробою уряду проголосити будь-яку релігію в якості офіційної, що сприймається представниками інших релігій як утиск їхніх політичних прав. Так, наприклад, в післяреволюційному Ірані включення до конституції статті, яка проголошує шиїзм державною релігією,

викликало широке невдоволення представників інших конфесій. У Судані розпочата з ініціативи уряду з початку 80-х років ісламізація суспільно-політичного життя, насильницьке введення шаріатських норм для всього населення незалежно від віросповідання привели до нового спалаху громадянської війни на півдні країни, де проживають переважно християни і прихильники місцевих традиційних культів.

Але конфлікт може бути викликаний і поспішної секуляризацією. Прийняття в 1973 р. правлячим баасистським режимом в Сирії світської конституції викликало серйозну політичну кризу в країні, з якого влада змогла вийти, тільки включивши до конституції статтю про іслам як про релігію обов'язкову для глави держави.

Релігійний "універсалізм" і подібні йому концепції мають, як правило, короткочасний і обмежений успіх і не можуть домінувати над принципами, що визначають зовнішню політику тієї чи іншої держави. Дуже симптоматично, що в останні роки прогресивна громадськість в країнах, що розвиваються все частіше виступає проти спроб використовувати релігійні гасла на шкоду демократичним рухам.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Релігійні суперечності самі по собі, так само як і національні почуття, не можуть бути джерелом інформаційних загроз національній безпеці держави і причиною суспільно-політичних конфліктів. Однак вони здатні створити конфлікт в узагальненому, абсолютному вигляді, що ускладнює подальший компроміс. Збільшення інформаційних загроз, що мають релігійне підгрунтя, веде до посилення релігійної складової інформаційної боротьби та етнополітичних конфліктів сучасності. Дана обставина вказує на неможливість ефективного протистояння інформаційним загрозам, джерелами яких є релігійні організації екстремістського спямування, без глибоко продуманого системного державного підходу до взаємодії зі ЗМІ щодо забезпечення національної безпеки і до військово-політичного управління інформаційними потоками як у мирний час, так і в період локальних збройних конфліктів.

Література:

1. Арестов В. Релігійний екстремізм: зміст, причини і форми прояву, шляхи подолання / В. Арестов. — Автореф. дис. канд. філос. наук. — К., 2013. — 23 с.
2. Бузова Т. Феномен релігійного екстремізму / Т. Бузова. — Автореф. дис. канд. філос. наук. — К., 2009. — 18 с.
3. Вебер М. Вибрані твори / М. Вебер. — К .: Прогрес, 2000. — 972 с.
4. Дюркгейм Э. Элементарные формы религиозной жизни. Тотемическая система в Австралии / Э. Дюркгейм. — М.: Канон, 2005. — 390 с.
5. Короленко А., Ліщук А. Релігійна безпека: історія, тенденції, проблеми / А. Короленко, А. Ліщук. — Х.: Соціум, 1997. — 234 с.
6. Малишева Д. Релігійний фактор у збройних конфліктах сучасності: країни Азії та Африки у 70-80 рр. /Д. Малишева. — Л., 1991. — 189 с.
7. Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения / К. Маркс, Ф. Енгельс . — 2-е изд. — М .: Политиздат. — Т. 35. — 1964. — 418 с.
8. Носков Ю. Соціально-філософський аналіз впливу релігійного чинника на національну безпеку держави: дис. ... доктор, філос. наук. — Х., 2000. — 340 с.
9. Носков Ю.Г. Релігійний фактор і духовна безпека: монографія. — Х.: Проспект, 2000. — 263 с.
10. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки: навч. посіб.: у 3 ч. / Г.П. Ситник, В.І. Абрамов, Д.Я. Кучма. Ч.1: Філософсько-методологічні та системні основи забезпечення національної безпеки. — К.: НАДУ, 2009. — 248 с.
11. Ситник Г.П. Функції державного управління національною безпекою / Г.П. Ситник // Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. — К.: НАДУ, 2011. Т.2: Методологія державного управління / наук.-ред. колегія: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. — 2011. — С. 660—661.
12. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій? // Політичні дослідження /С. Хантінгтон . — 1994. — №1. — С. 33—48.
13. Hiro D.Holy wars: The rise of Islamic fundamentalism. — N.Y.: 1989 — 190 с.
14. Liebman Ch. S. Extremism as a religious norm II J. for the sci. study of religion. — Storrs, 1983. — Vol. 22, № 1. — P. 75—86.
15. Monte P. Religion: A divisive factor in Yugoslavia II New humanist. — L., 1993. — Vol. 108. — № 1. — P. 5—6.
16. Rovan J. Der fundamentalistische Islamismus bedroht Europa II Intern. Politik. — Bonn, 1995. — J. 50, № 2. — P. 47—52.
17. The morality of terrorism: Religious a secular justifications I Ed. By Rapoport D.C., Flexander Y. — N.Y. etc .: Pergamon press, 1982. — 283 с.

References:

1. Arestov, V. (2013), "Religious extremism: content, causes and manifestations, ways to overcome", Ph.D. Thesis, Philosophy, Kyiv, Ukraine.
2. Buzova, T. (2009), "The phenomenon of religious extremism", Ph.D. Thesis, Philosophy, Kyiv, Ukraine.
3. Veber, M. (2000), Vy'brani tvory'[Selected works], Progress, Kyiv, Ukraine.
4. Durkheim, E. (2005), Elementarnyie formyi religioznoy zhizni. Totemicheskaya sistema v Avstralii [The Elementary Forms of Religious Life.Totemic system in Australia], Canon, Moscow, Russia.
5. Korolenko, A. and Lishchuk, A. (1997), Religijna bezpeka: istoriya, tendenciyi, problem [Religious security: history, trends and issues], Society, Kharkiv, Ukraine.
6. Malysheva, D. (1991), Religijny'j faktor u zbrojny'x konfliktax suchasnosti: krayiny' Aziyi ta Afry'ky' u 70—80 rr. [Religious factor in armed conflicts of our time: the countries of Asia and Africa in 70—80 years], Lviv, Ukraine.
7. Marx, K. and Engels, F, (1964), Sochy'neny'ya [Works], Politizdat, Moscow, USSR.
8. Noskov, J. (2000), Social'no-filosofs'ky'j analiz vply'vu religijnogo chy'nny'ka na nacional'nu bezpeku derzhavy [Socio-philosophical analysis of the influence of the religious factor in national security], Kharkiv, Ukraine.
9. Noskov, J. (2000), Religijny'j faktor i duxovna bezpeka [Religious and spiritual security factor], Prospectus, Kharkiv, Ukraine.
10. Sytnyk, G.P. (2009), Konceptual'ni zasady' zabezpechennya nacional'noyi bezpeky' [Conceptual bases of national security], NAPA, Kyiv, Ukraine.
11. Sytnyk, G.P. (2011), Funkciyi derzhavnogo upravlinnya nacional'noyu bezpekoyu [The functions of public administration national security], Encyclopedia of pulic Administration, NAPA, Kyiv, Ukraine.
12. Huntington, S. (1994), Zitknennya cy'vilizacij? [The Clash of Civilizations?], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2015 р.